

Mogućnost poboljšanja turističke ponude Imotske krajine

Grabovac, Antonela

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:046559>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**MOGUĆNOST POBOLJŠANJA TURISTIČKE
PONUDE IMOTSKE KRAJINE**

Mentor:
Izv.prof.dr.sc. Smiljana Pivčević

Student:
Antonela Grabovac

Split, rujan, 2017.

SADRŽAJ:

1.	UVOD	3
2.	RURALNI TURIZAM U GLOBALNIM TURISTIČKIM TRENDOVIMA	4
2.1.	RURALNI TURIZAM.....	5
2.2.	CIKLOTURIZAM.....	6
2.3.	PUSTOLOVNI TURIZAM.....	6
2.4.	ISKUSTVA U RAZVOJU RURALNOG TURIZMA ODABRANIH ZEMALJA EU	7
2.4.1.	Ruralni turizam Francuske	7
2.4.2.	Ruralni turizam Italije	8
2.4.3.	Ruralni turizam Austrije.....	8
2.4.4.	Ruralni turizam Švicarske	9
3.	PREDUVJETI RAZVOJA TURIZMA IMOTSKE KRAJINE	10
3.1.	ATRAKTIVNI ELEMENTI TURISTIČKE PONUDE.....	10
3.1.1.	Crveno i Modro jezero	10
3.1.2.	Tvrđava Topana, Gospin dolac i crkvice Gospe od Anđela	12
3.1.3.	Planina Biokovo	13
3.1.4.	Kanjon Badnjavice, Zeleno jezero, Lokvićka jezera i Prološko blato	14
3.1.5.	Rijeka Vrljika, mlinice na Perinuši i Dva oka	16
3.2.	KOMUNIKACIJSKI ELEMENTI TURISTIČKE PONUDE	16
3.3.	RECEPTIVNI ELEMENTI TURISTIČKE PONUDE	17
3.3.1.	Vrste smještajnih objekata	17
3.3.2.	Eno-gastro ponuda	18
3.3.3.	Ponuda-aktivni odmor.....	20
3.3.4.	Manifestacije	20
3.4.	INSTITUCIONALNI PREDUVJETI	21
3.4.1.	Administrativna podjela Imotske krajine	21
3.4.2.	Turistička zajednica	22
3.4.3.	Dolasci i noćenja	23
3.5.	PROJEKTI (IDEJNI I REALIZIRANI).....	23
3.5.1.	Interpretacijski centar:” Jezera Imotske krajine”	24
3.5.2.	Projekt poučne staze: “ Imotska jezera-Gaj”	24
4.	PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJE TURISTIČKE PONUDE IMOTSKE KRAJINE	27
4.1.	INSTITUCIONALNE MOGUĆNOSTI POBOLJŠANJA PONUDE	27
4.2.	INFRASTRUKTURNE MOGUĆNOSTI POBOLJŠANJA ATRAKTIVNIH I KOMUNIKACIJSKIH ELEMENATA	28
4.3.	PODIZANJE KVALITETE PONUDE RECEPTIVNIH FAKTORA.....	29
5.	ZAKLJUČAK	31
6.	LITERATURA.....	32
7.	SAŽETAK	34

1. UVOD

Imotska krajina se nalazi u Dalmatinskoj Zagori, u zaleđu Makarske rivijere. Svoja vrata ozbiljnijim turističkim posjetama je otvorila 2013.g. probijanjem tunela Sv. Ilija kroz planinu Biokovo koje je unaprijedilo cestovnu povezanost i skratilo potrebno vrijeme za dolazak s najbliže turističke destinacije.

Drugi važni razlog procvata turizma u Imotskom je promjena globalnih turističkih trendova. Došlo je do zasićenja prenapučenih destinacija s narušenim okolišem i porasta potražnje za destinacijama u prirodnom okruženju.

Cjelokupnu Imotsku krajinu je zaobišao industrijski razvoj, a obdarena je prirodnim ljepotama, bogatom poviješću, kulturnim znamenitostima, tradicionalnim običajima i ekološki uzgojenom hranom.

Ona je tek u prvoj fazi razvoja i potrebno je raditi na brendiranju i razvoju turističke destinacije u nekoliko alternativnih oblika turizma uz sinergiju lokalnih samouprava, turističke zajednice i svih mještana.

Cilj ovog rada je iznjeti sve realne mogućnosti poboljšanja turističke ponude Imotske krajine u skladu sa globalnim trendovima i nacionalnim, regionalnim i lokalnim strategijama javnih ustanova kompetentnih za ovo područje.

Korištene su metode analize (sekundarnih podataka), sinteze, komparacije, deskripcije.

Struktura rada sastoji se od uvoda, razrade globalnih turističkih trendova i njihove primjene u odabranim zemljama EU, zatim opisa atraktivnih, komunikacijski, receptivnih elemenata i institucionalnih preuvjeta Imotske krajine. U posljednjem dijelu se detaljno razrađuju mogućnosti unapređenja turističke ponude. Na kraju sljedi zaključak rada i sažetak

2. RURALNI TURIZAM U GLOBALNIM TURISTIČKIM TRENDOVIMA

Prema definiciji Vijeća Europe, ruralni turizam je turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom području, a najvažnije karakteristike takve vrste turizma su mirna sredina, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija s domaćinima, domaća hrana i upoznavanje seoskih poslova. Razvoj ruralnog turizma temelji se na održivom razvoju, odnosno na revitalizaciji već postojeće tradicijske gradnje, odnosno baštine, kojoj se daje nova turistička namjena.¹

Da bi neka destinacija bila turistički atraktivna mora se isticati nekom posebnosti, a povijest turizma pokazuje da je to često posebnost prirodne resursne osnove koja je osnovna podloga za razvoj svih drugih komponenata turističke resursne osnove. Očuvani okoliš u turističkoj destinaciji bitan je preduvjet razvoja turizma već od pojave turizma privilegiranih slojeva sredinom 19.stoljeća, preko razdoblja masovnog turizma od sredine 20.stoljeća postao je i glavnim uvjetom razvoja suvremenih oblika turizma.²

Nakon gotovo pola stoljeća stalnog rasta Europa je i dalje na vrhu svjetskih turističkih odredišta. Samo u posljednjih dvadeset godina potražnja je porasla za više od dvostruko, generirala više od 10 posto europskog bruto društvenog proizvoda (BDP-a) i osigurala dvadesetak milijuna radnih mjesta. Predviđa se da će se takav rast nastaviti i u daljoj budućnosti. Prema predviđanjima Svjetske turističke organizacije (WTO) broj turista u Europi će se u sljedeća dva desetljeća udvostručiti.³ Takvom stalnom rastu pridonosi nekoliko čimbenika. Oni uključuju porast broja niskotarifnih zrakoplovnih kompanija, povećanu uporabu interneta i širenje EU-a, čime se otvaraju nova tržišta u novim i pristupnim državama Europske unije poput Hrvatske.

To, međutim, ne znači da je riječ o rutinskom poslu. Zapravo, turizam doživljava velike promjene kako se prilagođava promjenama u potražnji, novim uvjetima i povećanoj konkurenciji iz drugih krajeva svijeta. Masovni turizam je time posebno pogođen, a mnoga klasična odredišta koja nude samo „sunce i more“ već se moraju boriti za turiste. Više nije neobično da čak i u srcu ljeta veliki turistički kompleksi diljem Europe ostaju djelomično prazni, što se prije desetak godina nije moglo niti zamisliti.

¹ Rajko, M. (2013), Institucionalni model razvoja ruralnog turizma na primjeru Središnje Istre, raspoloživo na : <https://hrcak.srce.hr/file/170025> (pristupljeno 10.09.2017.)

² Carić, H. i Marković, I.(2011),Izazovi upravljanja turizmom,Knjiga br.5.,Znanstvena edicija Instituta za turizam,Zagreb, str. 124

³ NATURA 2000 i ekoturizam u Hrvatskoj, brošura Državnog zavoda za zaštitu prirode,str. 4, raspoloživo na: <http://www.sumari.hr/biblio/pdf/14029.pdf> (pristupljeno 24.05.2017.)

2.1. RURALNI TURIZAM

WTO-ova istraživanja tržišta⁴ pokazuju da se sve više i više ljudi zanima ne samo za iskušavanje novih mjesta, nego i za otkrivanje različitih oblika turizma. Oni često traže autentično iskustvo koje se temelji na lokalnoj kulturi i tradiciji, koje je u većem skladu s prirodnim okolišem i koje nudi prijateljsku, personaliziranu uslugu.

Ispitanicima je okoliš najvažniji faktor u odabiru odredišta za odmor. Priroda je glavni razlog za odabir šest posto svih Europljana – 2008. to je bilo 17 milijuna ljudi.⁵ Posljedično tome, alternativni oblici turizma – poput ruralnog turizma, prirodi bliskoga – doživljavaju pravi boom. Prema novijim istraživanjima, raste tri puta brže od klasičnoga masovnog turizma i očekuje se da će njegov udio na turističkom tržištu u Europi u sljedećih 20 godina biti veći od 20 posto.⁶

Jedan od odgovora na nove izazove i jedan od načina za ostarivanje vrijednosti na mijenjajućim tržišnim preferencama je investirati u oblike turizma manjeg razmjera koji se temelje na jedinstvenoj prirodnoj i kulturnoj baštini i promicati ih.

Za razliku od masovnog turizma, koji je često u izravnom sukobu s očuvanjem prirode, glavni je interes ruralnog turizma ne uništiti upravo ono što je uopće privuklo turiste. Ključ uspjeha je svijest ljudi koji se bave turizmom o tome koje su posebnosti prirode njihova kraja, da bi sukladno tome planirali svoje aktivnosti na održiv način. Kao i svi ostali oblici, ruralni turizam je multidisciplinarna djelatnost. Zato je presudno da oni koji su zainteresirani za razvoj ponude i proizvoda nisu samo svjesni prirode koja ih okružuje, nego i tko bi mogli biti njihovi posjetitelji i koji su njihovi interesi. Tako se turističke aktivnosti mogu iskrojiti prema mjeri posjetitelja i njihovih potreba i interesa.

No za bavljenje ovim nije potrebno biti stručnjak za prirodu i divlje vrste. Zapravo, turista koji su zaista stručnjaci za divlje vrste i koji ciljano dolaze vidjeti konkretnu biljku ili životinju relativno je malo. Većina ih jednostavno želi otkriti neko novo područje i uživati u prirodi i kulturi. Jednog će dana možda veslati kanuom niz rijeku, šetati šumom ili ići na izlete biciklom, a drugog će možda radije iskušavati lokalne specijalitete ili posjetiti neki lokalni spomenik.

Najvažnije je pružiti posjetiteljima raznolike i dobro organizirane turističke proizvode koji se temelje na lokalnoj prirodi i kulturi, te na prijateljskoj, personaliziranoj usluzi. Važno je imati na umu da mnogi posjetitelji dolaze iz gradova i drugih krajeva zemlje ili iz inozemstva. Često neće znati što je vrijedno vidjeti, što se može raditi, ili se pak ne usuđuju sami otkrivati okolicu. Znat će

⁴ NATURA 2000 i ekoturizam u Hrvatskoj, op. cit. str. 4, raspoloživo na: <http://www.sumari.hr/biblio/pdf/14029.pdf> (pristupljeno 24.05.2017.)

⁵ Ibid, str. 4

⁶ Ibid.

cijeniti ako im omogućite vidjeti skupinu roda pored prekrasna jezera ili livade pune cvijeća, čak i ako je to lokalnim stanovnicima svakodnevni prizor.

Jednako je važna i promocija i marketing proizvoda, a ponuda mora moći doprijeti do svojih potencijalnih posjetitelja putem reklame, web-stranica, akreditacijskih shema, udruženja ruralnog turizma, itd..

2.2. CIKLOTURIZAM

Cikloturizam se može promatrati kao jedan podsegment „mekog“ avanturizma (engl. Soft adventure), koji osim biciklizma uključuje hodanje, šetnje, ribolov, jahanje, promatranje biljnog i životinjskog svijeta te fizički manje zahtjevne sportove.

Trendovi na ovom području upućuju na konstantan rast potražnje koja se temelji na potrebi suvremenih potrošača za fizičkim aktivnostima i brizi o zdravlju. Osim što je cikloturizam jedan podsegment „mekog“ avanturizma, može ga se stoga promatrati i kao podsegment ekoturizma. Glavni motiv putovanja cikloturista je aktivno ili pasivno sudjelovanje u biciklizmu, a dodatni motivi koji utječu na potražnju su sudjelovanje u natjecateljskom biciklizmu i promatranje biciklističkih događanja. Budući da te oblike cikloturizma definira dužina trajanja odmora, moguće je razlikovati jednostnevni, odmorišni i aktivni cikloturizam.

Prema procjenama UNWTO-a u Europi trenutno postoji više od 60 milijuna aktivnih biciklista, 60% muškaraca i 40% žena, različitih dobnih skupina.⁷

2.3. PUSTOLOVNI TURIZAM

Pustolovni turizam u svijetu je jedan od najbrže rastućih segmenata, s godišnjim rastom i do 65 posto.⁸ Pustolovni turizam u Hrvatskoj raste, ali znatno sporije nego u Europi i ostatku svijeta te bi mu trebalo više promocije, a za cjelogodišnju ponudu i više avio-linija s europskim aerodromima. Zajednica pustolovnog turizma fokus stavlja na B2B aktivnosti, odnosno na jačanje suradnje s poslovnim partnerima (hotelijerima, ugostiteljima i dr.). Osnovala se županijska sekcija te Zajednice u Splitu, koja treba objediniti različite tvrtke koje se bave sličnim poslom. Ponuda se sve više razvija, većinom u formi tzv. soft adventure, što podrazumijeva laganije aktivnosti na otvorenom i pustolovine koje se mogu doživjeti uz biciklizam, penjanje, planinarenje, hodanje, ronjenje, istraživanje špilja, letove padobranom, balonom, zmajevima i drugo

7 Akcijski plan razvoja cikloturizma -Ministarstvo turizma RH, (2015), raspoloživo na : http://www.mint.hr/UserDocsImages/151014_akcijski_cikloturizam.pdf (pristupljeno 25.05.2017.)

8 Pustolovni turizam- Ministarstvo turizma, raspoloživo na : <http://www.mint.hr/default.aspx?ID=36912> (pristupljeno 27.05.2017.)

Kroz ovaj paragraf smo dobili širu sliku o alternativnim oblicima turizma za čiji razvoj Imotska krajina ima ogromni potencijal i na osnovu kojih je došlo do posjeta, razvoja turističke ponude i potražnje.

2.4. ISKUSTVA U RAZVOJU RURALNOG TURIZMA ODABRANIH ZEMALJA EU

Aktualna situacija te razvojni i populacijski trendovi posljednjih desetljeća dovela su do spoznaje o temeljnim globalnim problemima sutrašnjice u nedostatku hrane, vode i energije. Sukladno tome, a kao neposredna posljedica i pouka trenutne globalne ekonomske krize, povod su stratega Europske unije u predviđanju budućnosti kroz tzv. "zelenu revoluciju". To znači maksimalnu reorijentaciju prema poljoprivredi i selu što dakako podrazumijeva i poticanje razvitka ruralnog turizma kao značajne razvojne opcije u revitalizaciji ruralnih prostora.⁹

2.4.1. Ruralni turizam Francuske

Pod ruralnim se turizmom u Francuskoj podrazumijeva onaj u ruralnim područjima koja obuhvaćaju 80% teritorija zemlje. Francuska je koncept ruralnog turizma prihvatila kao način zaštite tradicionalnih vrijednosti, ali i kao ekonomsku djelatnost kojom će značajno obogatiti selo, pa je broj noćenja stranaca na selu, na prijelazu stoljeća već dosegao 90 milijuna u 60 000 gospodarstava s 540 000 po čemu je ona vodeća europska zemlja.¹⁰ U razvoju ruralnog turizma, osim privatnih poduzetnika, sudjeluje i javni sektor (turistički uredi, odjeli i regionalni turistički komiteti), posebice radi marketinga, dok državne aktivnosti uključuju porezne olakšice s ciljem motiviranja ruralnog pučanstva uz kreiranje specijaliziranog Natur cluba radi promocije u inozemstvu. Država je pružila tehničku i financijsku potporu u postavljanju nacionalnog rezervacijskog servera za francuske turističke proizvode uključujući i ruralni turizam. Najvažnija je nacionalna organizacija koja promovira ruralni turizam „Federation Nacional Gites de France (FNGF)” koja nudi 55 000¹¹ adresa turističkog smještaja na selu koji obuhvaća seoske hotele, B&B, kolibe i apartmane, kampirališta na farmama, smještaj s mogućnostima jahanja i drugo. Čimbenici koji su presudni za

9 Geić, S.(2011), Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, str. 379

10 Ibid, str. 382

11 Ibid.

razvitak ruralnog turizma Francuske su u dugoj tradiciji, značajnoj domaćoj i inozemnoj potražnji, vezanosti sela s nacionalnim identitetom Francuza te afirmiranost organizacije Les Gites de France.

2.4.2. Ruralni turizam Italije

Agroturizam je najbrža rastuća forma turizma u Italiji gdje je u ponudi na prijelazu stoljeća bilo više od 15 000 seoskih gospodarstava s preko 135 000 turističkih kreveta uz dolazak preko 6 milijuna posjetitelja od čega je 25% stranih.¹² Ovaj tip turizma se najviše razvio u središnjoj Italiji (Toskana, Umbrija) i Alpama, a u posljednje vrijeme se razvija i na jugu zemlje. Toskana je vodeća agroturistička regija u Italiji s 32%¹³ smještajnih jedinica u ruralnom turizmu. Raznolikog je i atraktivnog pejzaža. Italija nema krovnu organizaciju za ruralni turizam što je posebno važno za inozemno tržište, ali ipak djeluju tri značajne organizacije (Turismo Verde, Agriturst, Terre Nostra) koje pokušavaju razviti aktivnosti i na nacionalnom nivou. Čimbenici uspjeha ruralnog turizma Italije su: - imidž zemlje i prirodne ljepote, - dostupnost farmi i objekata na selu koje više ne koriste farmeri, - tradicionalni regionalni proizvodi, - raznolikost ponude: more, kultura, seoski krajolik, umjetnost, gastronomija itd.

2.4.3. Ruralni turizam Austrije

Za Austriju se može reći da je europski vođa u agroturizmu koji ovdje ima dugu tradiciju i ključan je za opstanak farmi, posebice u planinskim područjima, pogotovu što kvaliteta stalno raste. Može se konstatirati da se ruralni prostor Alpa nakon duge stagnacije počeo revitalizirati sedamdesetih godina 20. stoljeća¹⁴, upravo razvijanjem ostalih nepoljoprivrednih djelatnosti u kojima je prednjačio ruralni turizam i njemu komplementarne djelatnosti što je omogućilo dodatne prihode, izgradnju komunalne infrastrukture te oživljavanje kulturnih sadržaja na selu. U Austriji danas preko 18 000 farmera nudi oko 170 000 kreveta što predstavlja 1/5 ukupnog turističkog poduzetništva i 1/7 ukupne ponude turističkih kreveta.¹⁵ Najvažnija organizacija za ruralni turizam u Austriji je „Urlaub am Bauernhof (Odmor na farmi)” kao nacionalna organizacija odgovorna za promociju, politiku kvalitete, diferencijaciju proizvoda i edukaciju, koja uključuje čak 3400 austrijskih farmera.¹⁶ Ova organizacija radi marketinške aktivnosti koja temelji na brendiranju, kategorizaciji kvalitete te kooperaciji, uz korištenje interneta i drugih suvremenih medija. U savršenom organizacijskom

¹² Ibid, str. 383

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid, str. 384

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

konceptu vrši se specijalizacija i diferencijacija kroz posebnu ponudu za ciljane grupe, proizvod je sve transparentniji, a potrošač dobro informiran o kvaliteti proizvoda

2.4.4. Ruralni turizam Švicarske

U Švicarskoj postoji duga tradicija agroturizma gdje čak 75% alpskih farmi ostvaruje prihod od turizma, bez čega bi velik dio planinskih područja bio iseljen a tamošnja poljoprivreda praktički nestala. Ruralni turizam organizira 3000 seljačkih gospodarstava s 27 000 kreveta.¹⁷ Organizacijski sustav ruralnog turizma predvodi Asocijacija „Ferien Auf Dem Bauernhot“ koja inaugurira i kontrolira sustav kvalitete.

17 Ibid.

3. PREDUVJETI RAZVOJA TURIZMA IMOTSKE KRAJINE

Glavni preduvjet razvoja određene destinacije je razolikost i kvaliteta ponude. Brojni čimbenici utječu na ponudu, među njima stupanj gospodarske razvijenosti, međunarodni odnosi, geografski položaj, klima, vrijednosti društva, infrastruktura i razni drugi čimbenici iz šireg područja djelovanja. Turistička ponuda u najužem smislu riječi obuhvaća atraktivne, komunikativne i receptivne elemente koje ćemo raščlaniti i opisati za Imotsku krajinu u sljedećim odjeljcima.

3.1. ATRAKTIVNI ELEMENTI TURISTIČKE PONUDE

“Pod pojmom turističke atrakcije smatramo ona osobito privlačiva obilježja destinacije, tj. one resurse koji su u određenoj mjeri prilagođeni i dostupni za turističko razgledavanje te ne zahtijevaju poseban napor da se otkriju i da se u njima uživa.”¹⁸ Atraktivne faktore dijelimo na prirodne i društvene. U prirodne ubrajamo klimu, reljef, hidrografske elemente, floru i faunu i sva svojstva koja ih čine specifičnima i privlačnima. Pod društvene faktore podrazumijevamo atrakcije stvorene od strane čovjeka u bilo kojem vremenskom trenutku, a to se prvenstveno odnosi na kulturno-povijesne spomenike, ustanove, institucije, festivali razne manifestacije. U Imotskoj krajini prevladavaju prirodni hidrografski atraktivni elementi, koje ćemo prve opisati jer su već turistički valorizirani, odnosno koji sami po svojim osebnostima izazivaju zanimanje šire javnosti desetljećima i koji se promoviraju, tj. ističu kao osnova za brendiranje Imotske krajine.

3.1.1. Crveno i Modro jezero

Crveno jezero je hidromorfološki fenomen i svjetska rijetkost jer je oblikom, bojom i postankom jedinstveno u svijetu. Nalazi se 1,5km sjeverozapadno od Imotskog. Nastalo je urušavanjem podzemnih šupljina ispunjenih vodom. Stručnjaci ga često nazivaju čudom krša jer je riječ o provaliji stijenka poput prirodnog bunara, približnog promjera 200m, a dubine veće od 500m¹⁹, pri čemu na dubinu same vode otpada polovica. Prema morfološkoj klasifikaciji Crveno jezero je najdublja jama Dinarskog krša i jedna je od najdubljih stalno potopljenih speleoloških jama u

¹⁸ Petrić, L. (2013), Osnove turizma, Sveučilište u Splitu, str. 90

¹⁹ Kolovrat, L. i Delić Peršen, M. (2013), Imotske modre vode, Sveučilišna knjižnica u Splitu, str. 17

svijetu. Jezero je zaštićeno 1964.godine, a cijelo područje sjeverno od grada zaštićeno je 1971.²⁰ godine kao značajan krajobraz koji obuhvaća Modro i Crveno jezero kao spomenike prirode te veći kompleks zemljišta pošumljenog crnim borom.

Slika 1: Crveno jezero

Izvor: Boško Ćosić; profesionalni fotograf

Modro jezero se nalazi na rubu grada, u grotlu dubokom od 300 do 500m. Dubina vode oscilira, a često dosegne i 100m. Najveća mu je dužina 800m, a širina 500m²¹, ali te dimenzije znatno variraju ovisno o vodostaju, pa jezero katkad tijekom ljeta i presuši. Razlog takvog kolebanja vodostaja su estavele na njegovu dnu, koje se u kišnom razdoblju ponašaju kao izvori, a u sušnim razdobljima postaju uviri koji gutaju vodu. Do vode postoji pristupni put koji vodi do samog dna. Jezero je ljeti omiljeno kupalište, a kad presuši na dnu se igra nogomet. Svako ljeto se organizira manifestacija Jezerske ptice-natjecanje skakača u vodu sa strmih litica Modrog jezera.

Proslavio se Imotski po žalosnoj pjesanci plemenite Asanaginice koju je opat Fortis zapisao 1774.g²². Ukraj Modrog jezera, u borovu gaju, imočani joj srcem odredili grob i tematski park. Pjesma je to u kojoj nema krivca, majka umire od osobne boli. Pjesma je do sada prevedena na više od pedeset jezika.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid, str. 43

²² Ibid, str. 48

Slika 2: Modro jezero

Izvor: Boško Čosić; profesionalni fotograf

3.1.2. Tvrđava Topana, Gospin dolac i crkvice Gospe od Anđela

Utvrdnu iznad Imotskoga mještani nazivaju Topanom. Nju, kao i župu Emothu, u svom djelu *De administrando imperio* spominje bizantski car Konstantin Porfirogenet polovicom 10.stoljeća.²³ Tom činjenicom Imotski ulazi u red najstarijih hrvatskih gradova. Pristup tvrđavi bio je moguć samo s juga. Modro jezero štitilo joj je sjeverni i zapadni bok, a Gospin dolac istočni. U 15. stoljeću²⁴ u tvrđavi su stolovali bosanski vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić, a nakon njega prvi herceg-Stjepan Vukčić Kosača i kasnije njegov sin Vladislav. Nakon pada Turaka Mlečani su na starohrvatskim temeljima dozidali utvrdnu, a nakon dolaska Austrije vojska ju je 1816.god.²⁵ konačno i zauvijek napustila.

²³ Budimir, S. i Delić Peršen, M. (2007), *Imotski u razglednici*, Školska knjiga Zagreb, str. 32

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

Još 2009.godine, ugledni portal thisblogrules.com donio je popis najčudnijih i najljepših nogometnih stadiona na svijetu.²⁶ Među njima je bio i Gradski stadion Gospin dolac u Imotskom, kao jedini iz Hrvatske. Na popisu su se tada našli mnogi vrhunski i lijepo izgrađeni stadioni s modernom arhitekturom, ali i stadioni u predivnim prirodnim okruženjima. Komentari mnogih posjetitelja toga portala svrstali su Gospin dolac u sam vrh najljepših stadiona. Godinu dana kasnije portal oddee.com, također donosi popis i fotografije deset najneobičnijih nogometnih stadiona na svijetu. Među njima je ponovno Gospin dolac. U obrazloženju, autori donose podatke da je imotski stadion izgrađen 1989.godine, da ima kapacitet od četiri tisuće mjesta, a da je smješten tik uz 500 metara duboku provaliju u kojoj je predivno jezero.²⁷ Uz bok Gospinom docu, svrstani su i World Games stadium iz Taiwana, Allianz arena – Njemačka, Estádio Municipal de Aveiro-Portugal, Marina Bay floating stadium – Singapur i mnogi drugi. Pod tvrđavom su 1717.g.,²⁸ nakon oslobođenja od Turaka, mletačka vojska i imotski puk sagradili crkvicu i posvetili je Gospi od Anđela, na čiji su blagdan Turci nestali iz ovih krajeva. Danas je 02.08. ujedno Dan grada . Organizira se procesija i služi svečana misa.

3.1.3. Planina Biokovo

Divovski planinski lanac Dinarida nigdje nije tako blizu moru, a tako visok kao u Biokovu. No uza sve dimenzije i nagibe, ipak je pristupačna planina. Na njezino tjeme i vrh Sv. Jure (1762m)²⁹ vodi niz staza što se probijaju kroz stijene na prvi pogled neprohodne, a na sam vrh vodi dobra, asfaltirana cesta, najviša cesta u Hrvatskoj. Svaki posjet ovom divu među našim planinama pruža izvanredan doživljaj jer su tuda malom prostoru sabrani neobični kontrasti prirode, obogaćeni vidicima na more.

26 Gospin dolac, raspoloživo na: <http://radioimotski.hr/naslovnica/gospin-dolac-medu-najneobicnijim-stadionima-na-svijetu/> (pristupljeno 01.06.2017.)

27 Ibid.

28 Budimir, S. i Delić Peršen, M. (2007), op.cit. ,str. 220

29 Poljak, Ž. (2001), Hrvatske planine, planinarsko turistički vodič, Zagreb, str. 553

Slika 3: Biokovo

Izvor: Boris Kačan, www.boriskacan.com (pristupljeno 28.08.2017.)

Isključivo prirodne atraktivne faktore koji nisu turistički valorizirani ćemo opisati u sljedećem paragrafu. Oni se nalaze u uskom radijusu i mogu tvoriti drugu najvažniju cjelinu za brendiranje Imotske krajine.

3.1.4. Kanjon Badnjavice, Zeleno jezero, Lokvičićka jezera i Prološko blato

Kanjon Badnjavice spaja Ričice i Proložac i jedna je u nizu prirodnih zanimljivosti Imotske krajine o kojima se malo zna. Donji dio kanjona omiljeno je kupalište Proložana, a kada se krene uzvodno prema Ričicama, kanjon i rijeka Suvaja koja njime protječe vrlo brzo pokazuju sve svoje draži. Stalno se izmjenjuju niska voda koja se može pregaziti i vodeni džepovi duboki i po nekoliko metara, koje treba preplivati ili se moraju zaobići po kamenjaru i šikari. Što više odmičemo uzvodno i približavamo se Ričicama, stijene kanjona postaju sve strmije i nepristupačnije. Na klisurama se vide ostaci nekadašnjih četiriju utvrda kojima su se koristili Rimljani, a kasnije i Turci. Uzvodno se dolazi do kraja kanjona koji je ujedno i najatraktivniji, a nakon toga stižemo na zeleno

jezero koje je akumulacijsko. Krajolik je neobičan i posve nalik jezerima sa švicarskih razglednica.³⁰

U općini Lokvičići nalaze se čak tri jezera-Lokvičićko, Knezovića jezero i Galipovac. Oni,zajedno sa Prološkim,koje im je nasuprot,i Imotskim poljem koje je na tom području veći dio godine pod vodom,zbog čega se i zove Blato, tvore jedinstvenu cjelinu.Uz jezero Galipovac su uređeni vidikovci i odmorišta. Ni sama okolica jezera ne oskudjeva zanimljivostima. Sva jezera i Blato isprepleteni su vrtačama, suhim jezerima i brežuljcima po kojima su rasuti vrtovi, kaskadni vinogradi, gradine i mnoga arheološka nalazišta. Jedno od njih je brežuljak Manastir u Prološkom Blatu koji za vrijeme velikih poplava postaje otok na kojem su se od 1493.god.³¹ franjevci skrivali od Turaka.

Slika 4: Galipovac i Prološko blato

Izvor: www.panoramio.com (pristupljeno 28.08.2017.)

30 Kolovrat, L. i Delić Peršen, M.(2013), op.cit., str. 103

31 Ibid, str. 93

3.1.5. Rijeka Vrljika, mlinice na Perinuši i Dva oka

Vrljika je po mnogočemu jedinstvena krška rijeka koja protječe cijelom dužinom Imotskog polja. Nije ju moguće uklopiti u standardnu klasifikaciju jer je po svojim hidrološkim i geološkim značajkama od izvora do ponora jednaka, pa se ne može govoriti o gornjem, srednjem i donjem toku. Od izvora do uvira duga je 23km³², a cijelim tokom vijuga poljem poput drugih ravničarskih rijeka. Na izvoru je pet vrela, a Dva oka su poseban fenomen jer voda izvire iz dva potpuno okrugla vrela udaljena jedno od drugog nepun metar. Područje oko izvorišta i okolno zemljište (do mosta na Perinuši), zakonom je zaštićeno 1971.godine³³ kao poseban ihtiološki rezervat. Rijeka osigurava pitku vodu stanovništvu Imotske krajine, a stanište je nekih endemskih vrsta i drugih različitih vrsta ribe, te je zanimljiva i poznata čak i europskim ihtiolozima. Iako je rezervat površinom malen, odlikuje se visokom kvalitetom vode, s obiljem riblje hrane. Vrljika pripada jadranskom slijevu u kojem je otkriveno ukupno 28 endema³⁴ (za razliku oddunavskog, koji ima samo dva). Dva poznata roda koja još nisu dovoljno proučena: mekousta pastrva i bjelonogi rak. Podsjećamo da je mekousta pastrva najstarija europska riba, endem koji živi samo u Vrljici i Jadru, a preživjela je nekoliko valova ledenog doba, i još uvijek nije sasvim proučena. Formalna i deklarativna zaštita nije spomenutim vrstama osigurala preživljavanje, pa se one i dalje svrstavaju među najugroženije.

Život uz rijeku nije se mogao zamisliti bez mlinica gdje su se ljudi okupljali čekajući na red za mljevenje žita. Odlazak u mlin bio je važan i poseban događaj, a mlinari su u narodu uživali osobiti ugled. Na Perinuši još uvijek melje Gadžina mlinica, u kojoj rade dva žrvnja. Austrija je zemljane brane i nasipe zamijenila kamenima koji do danas traju i odolijevaju vodi i zubu vremena.

3.2. KOMUNIKACIJSKI ELEMENTI TURISTIČKE PONUDE

U ovu skupinu elemenata turističke ponude ubrajaju se, ne samo razne vrste prijevoznih sredstava, nego i sva prometna infrastruktura koja služi boljem povezivanju destinacije sa potencijalnim tržištima.³⁵

Zračni prijevoz ima najznačajniju ulogu na svjetskoj razini od svih drugih oblika prijevoza putnika, a Imotska krajina gravitira Splitskoj, Zadarskoj i Dubrovačkoj zračnoj luci. Cestovna infrastruktura od ovih zračnih luka do Imotskog je zadovoljavajuća i vremenski relativno kratka, što može biti upravo jedan od motiva gostiju za dolazak. Cestovna udaljenost do Splita je oko 85km, do

³² Ibid, str. 65

³³ Ibid, str. 66

³⁴ Ibid.

³⁵ Petrić, L. (2013), Osnove turizma, Sveučilište u Splitu, str. 94

Dubrovnika oko 180km,a do Zadra oko 200km. Ukoliko gledamo destinacije u neposrednoj blizi, Makarska rivijera je 40-tak km, a Međugorje i Mostar u susjednoj državi 60-tak.

3.3. RECEPTIVNI ELEMENTI TURISTIČKE PONUDE

U receptivne(prijamne, prihvatne) elemente ubrajamo sve objekte koji služe za prihvati i prehranu gostiju i koji njihovom boravku pružaju određeni rekreacijski sadržaj.Iako potražnja za nekom destinacijom ovisi prije svega o atraktivnim faktorima, ekonomska funkcija te destinacije bi bila beznačajna kad ne bi postojali receptivni elementi.Receptivni elementi čine dakle, osnovicu turističke privrede i mjerilo turističke razvijenosti.Receptivni faktori u širem smislu obuhvaćaju sve objekte i službe koji posredno služe turistima, a u užem smislu tu ubrajamo ugostiteljske objekte za pružanje usluga smještaja, prehrane i točenja pića.³⁶

3.3.1. Vrste smještajnih objekata

U 2016.godini u Imotskoj krajini je 112 registriranih smještajnih objekata. .Uz dva hotela (Venezia i Zdilar), postoji još 19 objekata koji su kategorizirani kao apartmani, 1 autokamp “Biokovo”, a sve ostalo su kuće za odmor. ³⁷

Vidljivo je da prevladavaju kuće za odmor, pretežito sa bazenima, velikom uređenom okućnicom, vanjskim kaminom i terasom. Slike kuća se mogu provjeriti na online stranicama za rezerviranje smještaja.Ovakav omjer smještajnih objekata je logičan i ne mijenja dosadašnji stil gradnje u Imotskoj krajini, što je vrlo važno jer u skoroj budućnosti neće doći do prenapučenosti i degradiranog okoliša. Naprotiv, obnavljaju se zapušteni i skroz iseljeni zaseoci u cijeloj krajini.

³⁶ Ibid, str. 98

³⁷TZ Imotski, raspoloživo na: <http://visitimotski.com/index.php/smjestaj/hoteli> (pristupljeno 15.06.2017.)

Slika 5: Kuća za odmor-Villa Mario

Izvor: www.booking.com/hotel/hr/villa-mario-tolici.hr.html (pristupljeno 10.09.2017.)

3.3.2. Eno-gastro ponuda

Na području Imotske krajine vinova loza se uzgaja od antičkih vremena i uvijek je vinogradarstvo bila jedna od najvažnijih poljoprivrednih, ali i gospodarskih grana ovog kraja.

Pretpostavlja se da su vinovu lozu u Imotsku krajinu donijeli stari Rimljani. O utjecaju vina na život naroda Imotske krajine, svjedoči i pjesma Tina Ujevića:

„S vinom su nekada na vjernost se kleli,
s bukarom u krugu oplakali mrtve.
Sa žmulom na gozbi vijenac mladoj pleli,
s kupom osvetnici zahtijevali žrtve“.

Prema procjenama djelatnika Poljoprivredno-savjetodavne službe³⁸ u Imotskom vinogorju je pod vinogradarskim površinama 900 ha zemljišta. Najrasprostranjenija sorta u vinogorju je autohtona sorta Kujundžuša, koja zauzima 90 posto svih vinogradarskih površina. Osim kujundžuse, od bijelih sorti se uzgajaju i chardonnay, sauvignon, pošip, pinot sivi i žilavka.

³⁸ Vinogradarstvo, raspoloživo na: <http://hotspots.net.hr/2014/04/ljubitelji-dobre-kapljice-posjetite-imotsku-krajinu-dalmatinska-zagora-dom-vrhunskih-vina/> (pristupljeno 28.08.2017.)

Od crnih sorti u vinogorju su najrasprostranjenije domaće sorte trnjak, rudedžuša i vranac, koje većina vinara kupazira sa svjetski poznatim sortama kao što su merlot, cabernet sauvignon, a u posljednje vrijeme i syrah.

Jedna od zanimljivosti vinogorja je i to da se tu proizvodi i prvi pjenušac proizveden u Dalmaciji, koji se proizvodi klasičnom šampanjskom metodom u podrumima Vinarije Grabovac.

Danas su uz Imotu d.d., nositelji proizvodnje vina brojne privatne vinarije, od kojih svakako treba izdvojiti vinarije Grabovac, Jerković, Matković, Šimunović, Sušić, Rebić, Buljan i Glavota. Uključeni su u turistička kretanja direktno kroz degustacije u svojim podrumima i kušaonicama. Vinski turisti, obilazeći vinske ceste Imotskog vinogorja bolje upoznaju povijesnu, kulturnu i prirodnu baštinu ovog kraja. S ciljem promocije imotskih vina i autohtonih sorti, u prvom redu kujundžuse, imotski vinari okupljeni su udrugu „Cvit razgovora“ koja zadnjih godina neumorno radi na promociji i podizanju kvalitete imotskih vina, te na povezivanju imotskih vinara i ugostitelja iz priobalnog područja Dalmacije.³⁹

Paško liker je brand mediteranskih voćnih likera, koji se proizvode u Zmijavacima, u okolici Imotskog. U proizvodnji se primjenjuje tradicionalna tehnologija i recepture. Paško suveniri i delicije naziv je suvenirnice smještene u ulici Ante Starčevića u Imotskom u neposrednoj blizini glavnog ulaza u Modro jezero. Cilj i želja je predstaviti Imotski kroz jedan moderan, a ipak tradicionalan način, što je najlakše preko najboljih proizvođača likera, vina, meda, džemova, ušaćerenih badema do umjetničkih slika, rukotvorina od kamena, drva i sl.⁴⁰

U porastu je broj OPG-ova, tj. seoskih domaćinstava koji nude domaću hranu spremljenu po tradicionalnim receptima. Za primjer može poslužiti Eko-selo Grabovci koje već petu godinu za redom radi u a la carte režimu i bilježi konstanti rast. Osnovano je s glavnom zadaćom oživljavanja sela Grabovci, koje je iseljeno početkom 90-ih godina prošlog stoljeća. Selo je ostalo pusto, ali zahvaljujući nekolicini nostalgičnih ljudi, kuće su se počele obnavljati i selo je otrgnuto zaboravu. Nalazi u Prološcu Gornjem, udaljeno je 8km od Modrog jezera i 7km od Crvenog jezera. Obitelj Grabovac svojim gostima želi dočarati nekadašnji izvorni način života ovog kraja s posebnim naglaskom na izletničku destinaciju i gastronomsku ponudu koja uključuje rakije, bijela i crna vina, uštipke, pršut, pancetu, mladi kravljji sir, kiselu kapulicu i papriku, sezonsku salatu iz vrtla, kruh ispod peke, pivca lešo s purom mljevenom tradicionalno u mlinicama, pivca na ražnju, razne peke, janjetinu i kozletinu sa ražnja te tradicionalne kolače padišpanj i imotsku tortu. U ponudi je 9 renoviranih kamenih kuća u koje se može ugostiti 38 osoba. Cijelo izletište je na raspolaganju

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Liker, raspoloživo na : <http://pasko-liker.hr/> (pristupljeno 30.08.2017.)

gostima. Od aktivnosti se nudi vožnja kočijom, obilazak farme sa domaćim životinjama, razgledanje pršutane, jahanje, vožnju bicikla, boćanje.⁴¹

3.3.3. Ponuda-aktivni odmor

Za sada u Imotskoj krajini djeluju 3 turističke agencije i jedan obrt za pustolovni turizam koji rade raznolike ture sa profesionalnim vodičima.

Najzanimljivija aktivnost za sve uzraste, obitelji, grupu prijatelja je svakako kayak safari na rijeci Vrljici. Ruta je duga 5,8km i traje otprilike 4h. Idealno za iskoristiti vrući ljetni dan.⁴² Na upit se iznajmljuju bicikla za vožnju po brdskim predjelima u prirodi. Rekreativni športski ribolov se odvija u Zelenom jezeru i Prološkom Blatu.

Izazovnija aktivnost je trekking po kanjonu Badnjavice, za koji je potrebna fizička kondicija i pustolovni duh. On je mješavina pješaćenja i planinarenja.⁴³ Za ljubitelje hrane, napravljene su dvije ponude: Rent a Chef i Cooking class. Obe su koncipirane da nauče goste pripremati tradicionalna jela. Za goste željne znanja novih jezika, ima prilagođeni, brzi tečaj Crash-Croatian-Course. Kroz ovaj tečaj se također goste uči o prošlosti i kulturi.

3.3.4. Manifestacije

Postoji zavidan broj manifestacija koje se održavaju i dočaravaju tradicionalne običaje, a ujedno pružaju zabavu i razonodu. Neke od njih u ljetnoj sezoni su Luda noć, Cvit razgovora, Magic time vinyl festival, Glumci u Zagvozdu, Imotska sila, Raosovi dani, Jazz festival, razni blagdani, ribarske i žabarske večeri, godišnji skup odltimera itd. Najveći problem je što se ne promoviraju u turističke svrhe i što nisu jezično prilagođene, već su poznate i posjećene samo od strane lokalnog stanovništva.

41 Seosko domaćinstvo, raspoloživo na : <http://eko-selo.com/> (pristupljeno 30.08.2017.)

42 Kayak, raspoloživo na : <http://gaz-travel.hr/kajak/?lang=hr> (pristupljeno 30.08.2017.)

43 Trekking, raspoloživo na : <http://travel.zovnica-imota.hr/offer/trekking-tour-four-lakes/> (pristupljeno 30.08.2017.)

3.4. INSTITUCIONALNI PREDUVJETI

3.4.1. Administrativna podjela Imotske krajine

Imotska krajina, u administrativnom pogledu, se sastoji od 9 jedinica lokalne samouprave. Tu ubrajamo grad Imotski i općine Cista Provo, Lovreć, Lokvičići, Proložac, Podbablje, Runovići, Zmijavci i Zagvozd.

Slika 6: Jedinice lokalne samouprave Imotske krajine

Izvor: Program prostornog uređenja, raspoloživo na :

<http://www.rusnovae.com/runovici.hr/tmp/PPUO%20Runovici.pdf> (pristupljeno 10.09.2017.)

3.4.2. Turistička zajednica

Turističke zajednice osnivaju se radi promicanja i unapređenja turizma Republike Hrvatske i gospodarskih interesa pravnih i fizičkih osoba koje pružaju ugostiteljske i druge turističke usluge ili obavljaju drugu djelatnost neposredno povezanu s turizmom na način da upravljaju destinacijom na razini za koju su osnovane. Turistička zajednica se obvezno osniva kao zajednica općine ili grada na čijem je području najmanje jedno naselje ili kao turistička zajednica područja za područje na kojem nisu osnovane turističke zajednice općina i gradova ⁴⁴

Trenutno samo grad Imotski ima TZ koja je utemeljena za područje grada, i njoj članarinu i boravišnu pristojbu plaćaju samo smještajni objekti u Imotskom. Više od 80 smještajnih objekata koji nisu u Imotskom, nego su u okolnim općinama na području Imotske krajine, boravišnu pristojbu plaćaju HTZ-u i Županijskoj TZ. Turistička zajednica grada Imotskog nema mogućnost financiranja bilo kakvih manifestacija izvan administrativnih granica Imotskog, a otežan je i razvoj nekih zajedničkih projekata. TZG Imotski i danas pruža usluge iznajmljivačima i svim zainteresiranima izvan Imotskog (e-visitor, edukacija, pomoć oko projektne dokumentacije...), premda je to postalo veliko opterećenje jer se posao višestruko povećao, a organizacijski i kadrovski ostala na razini 2007. Upravo zbog ovih poteškoća koje su nastale naglim pozitivnim turističkim kretanjima na području cijele krajine, turistička zajednica grada Imotskog će od 01.01.2018.g. prijeći u pravni oblik turističke zajednice područja Imotske krajine.⁴⁵ TZ područja je ustrojbeni oblik koji je predviđen Zakonom o turističkim zajednicama, a ima i nekoliko primjera takvih TZ-a s pozitivnim iskustvima (Baranja, otok Krk). Utemeljuje se za područja koji imaju povijesnu ili zemljopisnu poveznicu, i u kojima nema TZ-a. Imotska krajina je povijesna i zemljopisna činjenica, u novijoj povijesti po više osnova podijeljena i ovo je jedna od prvih inicijativa formalnog povezivanja zbog lakšeg ostvarenja zajedničkih ciljeva, tim više jer je teško očekivati (zbog mnogih zakonskih odredbi) da će pojedine općine imati svoje samostalne TZ.

Ovom promjenom turistička zajednica će imati veće izvore prihoda što je ključno za uspješno djelovanje. Pojednostaviti će se provođenje projekata koji prolaze kroz teritorije različitih općina. To se prvenstveno odnosi na infrastrukturu potrebnu za biciklističke i pješačke staze, a jednako tako olakšati će se organiziranje različitih manifestacija. Dio prihoda od turističkih kretanja se raspoređuje jedinicama lokalnih samouprava koji iste moraju upotrijebiti u razvoj turizma svoje općine.

⁴⁴ Zakon o TZ RH, raspoloživo na: <https://www.zakon.hr/z/342/Zakon-o-turisti%C4%8Dkim-zajednicama-i-promicanju-hrvatskog-turizma> (pristupljeno 03.09.2017)

⁴⁵ TZ Imotske krajine, raspoloživo na: <http://visitimotski.com/index.php/96-novosti/246-inicijativa-za-tz-podrucja> (pristupljeno 03.09.2017.)

3.4.3. Dolasci i noćenja

Web izvješća TZ SD Županije su napravljena na način da sve općine u županiji bez TZ-a se bilježe zajedno. Dolasci i noćenja gostiju unutar općina Imotske krajine su svrstana skupa sa svim ostalim općinama bez TZ-a na području cijele županije.

Iz ovog primjera je vidljiva potreba za TZ područja Imotske krajine i koliko je to pozitivan pomak naprijed.

Za protekle dvije godine TZ grada Imotskog je napravila u suradnji sa TZ SD Županije kratko izvješće iz kojeg je vidljiv trend turističkog rasta Imotske krajine.

Navodi se kako je prema podacima sustava e-visitor, porast 150% u 2016. godini u odnosu na rekordnu 2015.godinu. Tijekom 2016.godine u 112 smještajnih objekata u Imotskoj krajini boravio je 5621 gost, a ostvareno je 47036 noćenja, dok je 2015.godine ostvareno 18838 noćenja.

Najveći broj dolazaka i noćenja ostvaren je u gradu Imotskom i to 3154 dolazaka s 22797 noćenja. Najveći broj noćenja ostvarili su gosti iz Njemačke (8373), Hrvatske (4264), Poljske (4077), Austrije (2140) itd.

Što se tiče općina, najveći broj dolazaka i noćenja imala je općina Podbablje (780 dolazaka i 8032 noćenja), zatim slijede Zmijavci (538 dolazaka i 5024 noćenja), Proložac (379-4052), Zagvozd (373-3245), Cista Provo (311-2966), Lovreć (61-769) i Runovići (25-151).⁴⁶

3.5. PROJEKTI (IDEJNI I REALIZIRANI)

U svakom segmentu života i poslovanja se kreće od početne ideje koja se razrađuje, a turizam kao gospodarska grana je prepun selektivnih oblika i raznih mogućnosti u kojima se većina, ukoliko želi, direktno ili indirektno može pronaći. Najefikasniji način za realizirati projekte je kroz određene institucionalne okvire na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj ili međunarodnoj razini. Neovisno o veličini i zahtjevnosti projekata, oni moraju sadržavati koncept, strukturu, ciljeve, proračun- izvore financiranja, suradnike, potrebni ljudski kapital...Na području Imotske krajine se već duže vrijeme određeni idejni projekti nastoje realizirati, a sa rekordnim turističkim rastom iz godine u

⁴⁶ TZ Imotski, raspoloživo na: <http://www.tz-imotski.hr/index.php/96-novosti/244-porast-broja-nocenja-od-150-u-odnosu-na-rekordnu-2015-godinu> (pristupljeno 27.08.2017.)

godinu, provođenje istih postaje nužno za stvaranje potrebne turističke infrastrukture i podizanja kvalitete ponude. Ti projekti se opisuju u nastavku.

3.5.1. Interpretacijski centar: "Jezera Imotske krajine"

Ovaj idejni projekt je izradila Horwath konzultantska kuća iz Zagreba 2005.godine u sklopu glavnog plana razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije. Koncept projekta je interpretacijski centar lociran u Imotskom, s interaktivnim izlošcima te ostalim potrebnim sadržajima kako bi se zadovoljile potrebe turista. Tu se prvenstveno misli na sanitarne čvorove, suvenirnicu i ugostiteljske objekte. Centar treba nuditi vođene posjete, ture i itinerare prema Modrom i Crvenom jezeru, kao i prema ostalim jezerima Imotske krajine. Prateći sadržaji su uređeni prilaz centru, te signalizacija koja upućuje posjetitelje prema centru. Ciljano tržište su svi posjetitelji Imotskog i Imotske krajine. Interpretacijski centar moguće je izgraditi u partnerstvu javnog i privatnog sektora. Uloga javnog sektora u prvom je redu da pronađe odgovarajuću lokaciju za interpretacijski centar, te omogući građevinske i infrastrukturne pretpostavke korištenja objekta i da ponudi ugovor o zakupu prostora za interpretacijski centar vrhunskom izvođaču i operatoru po modelu javno-privatnog partnerstva.

Planirana početna investicija u interpretacijski centar iznosi 100.000 do 150.000 eura.⁴⁷ U to nisu uračunati troškovi vođenja interpretacijskog centra, te troškovi uređenja prilaza i komercijalnih sadržaja. Potrebna površina za interpretacijski centar je okvirno 300 m². Izvori financiranja za izgradnju dolaze od javnog sektora, a investiciju u komercijalne sadržaje (suvenirnica, caffè-bar i slično) može osigurati privatni koncesionar. Mogući suradnici su jedinice lokalne samouprave Imotske krajine, Grad Imotski, Splitsko-dalmatinska županija, interesna udruženja itd. Ovakav centar nije zaživio u točno opisanom obliku, ali pomak prema njemu je vidljiv kroz druge projekte i inicijative.

3.5.2. Projekt poučne staze: "Imotska jezera-Gaj"

"Imotska jezera-Gaj" je realizirani projekt iz 2015.godine javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području SDŽ. Nositelj projekta i naručitelj radova je Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, dok je sredstva odobrila Svjetska banka u iznosu od 2,2 milijuna kuna. Projekt poučna staza "Imotska jezera-Gaj" je obuhvatio zahvate u okružju spomenika prirode Modrom i Crvenom jezeru, izradu pješačke staze, vidikovaca, sanitarnih čvorova, info punktova, okretišta za autobuse... Imotska jezera su dobila potrebnu infrastrukturu koja može zadovoljiti veliki broj posjetitelja. U Imotskom je napravljena ograda na potencijalno opasnim dijelovima staze, a u

⁴⁷ Interpretacijski centar : "Jezera Imotske krajine", raspoloživo na: <http://www.dalmacija.hr/portals/0/docs/UOturizam/GLAVNI%20PLAN%20TURIZMA.pdf> (pristupljeno 02.09.2017.)

suradnji s Turističkom zajednicom dovršeni su tekstovi za informativne ploče. Inače, sama staza je uređena i obilježena u prirodi, od glavnog imotskog trga preko utvrde Topana i Modrog do Crvenog jezera i njom su povezane mnoge prirodne, kulturne i povijesne znamenitosti Imotskog. Staza zbog svog položaja čini zaokruženu cjelinu s desetak vidikovaca na grad i jezera. Svaki vidikovac je označen informativnom pločom. Također, staza ima nekoliko dužinskih varijanti, ovisno o afinitetima i fizičkoj spremnosti posjetitelja, a maksimalna dužina je 6 km.⁴⁸

4.5.3. Projekt za razvoj cikloturizma:” Biciklom do zdravlja i ljepota Imotskog kraja”

Turistička zajednica grada Imotskog je prepoznala potencijal razvoja cikloturizma u Imotskoj krajini i stoga je u suradnji sa lokalnim rekreativnim biciklistima i drugim javnim ustanovama kroz projektni obrazac napravila analizu stanja i potreba za biciklističkim stazama. Staza po redu spaja kroz općine atraktivne faktore i postojeće ugostiteljske objekte. Za osnovu polaska se uzima grad Imotski s okolnim Modrim i Crvenim jezerom (s njihovom pripadajućom infrastrukturom, tj. magistralnom prometnicom i makadamskim protupožarnim putem koji ih spaja sa sjeverne strane) - Proložac Gornji (Eko-selo Grabovci) - Ričice (Zeleno jezero) - Lokvičićka jezera (magistralna prometnica sa vidikovcima sa istočne strane; pogled na Galipovac i Prološko Blato) – Lovreć i Cista Provo (cesta pored starohrvatskih stećaka i monolitnih građevina i bunara) – polje u području rijeke Vrljike (makadamski put s početkom od izvora Vrljike u Glavini Donjoj ; UO Fabo; slapovi rijeke Vrljike; mlinice na Perinuši; sve do Zmijavaca i Runovića) – Vinjani Donji(povratno preko polja) – centar Imotskog (magistralnom cestom). Sami projekt je prvenstveno naslonjen na postojeću infrastrukturu, tako da nema značajnijih investicija u nove staze, a time se smanjuje i utjecaj održavanja i troškova koji to nosi. Od ukupno 100 kilometara biciklističkih staza potrebna je adaptacija na 30 kilometara staza. Već sada postoje uređeni vidikovci, potrebno je nadopuniti oglasne ploče dodatnim informacijama o biciklističkim stazama. Kroz ovaj projekt je uključena izrada Web aplikacije s rutama i informacijama o svakoj stazi s naglaskom na njene specifičnosti. Potrebno je mapirati svaku stazu sa svim ključnim informacijama, a poseban naglasak staviti na težine i zahtijevnost staza. Troškovi održavanja bi bili na jedinicama lokalne samouprave, a financirali bi se iz Turističke zajednice područja. Predviđeni troškovi za uređenje i adaptaciju biciklističkih staza su 30.000,00 kn, označavanje i mapiranje staza i vidikovaca kojima staze prolaze 50.000,00 kn, a

⁴⁸ Projekt poučne staze, raspoloživo na: <http://www.dalmatian-nature.hr/hr/news-detail/radovi-na-poučnoj-stazi-imotska-jezera-gaj> (pristupljeno 02. 09.2017.)

izrada i održavanje Web aplikacija s rutama i informacijama o svakoj stazi s naglaskom na njene specifičnosti 20.000,00 kuna.⁴⁹

⁴⁹ Prilog 1.-projektni obrazac

4. PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJE TURISTIČKE PONUDE IMOTSKE KRAJINE

Nakon detaljne analize stanja svih resursa za turistički razvoj Imotske krajine, uočene su manjkavosti i mogućnosti poboljšanja. Poboljšanje je potrebno ostvariti i provesti kroz više razina, odnosno na različitim područjima djelovanja, a koje se mogu podijeliti u tri osnovne skupine. Sve navedene mogućnosti treba gledati dugoročno u narednom periodu od 5 do 10 godina, jer je potrebno vremena za institucionalnu prilagodbu, a samim time uređenje infrastrukture i podizanje kvalitete receptivnih faktora.

4.1. INSTITUCIONALNE MOGUĆNOSTI POBOLJŠANJA PONUDE

Osnovna manjkavost je nedostatak kvalitetnih statističkih izvješća na osnovu kojih se mogu izrađivati daljnji projekti za unaprijeđenje turističke ponude. Uzrok tome je što postoji samo TZG Imotskoga i što već ranije nije uspostavljena TZ Područja za cijelu Imotsku krajinu. Inicijativa je pokrenuta i već za nadolazeću sezonu 2018. godine će šira javnost imati potrebne podatke. Uz vidljivi porast posjetitelja i njihova obilježja, postojeći djelatnici u turizmu prilagođavaju svoju ponudu i stvara se prostor za kvalitetno uključivanje drugih, ali je potrebna potpora od strane javnih ustanova. Lokalno stanovništvo uočava nastali rast i aktivno se uključuje na razne načine, ali isto tako je potrebno privući razne međunarodne subjekte sa kojima se može ostvariti suradnja u pogledu izrađivanja strategija razvoja baziranih na sličnim primjerima međunarodnih destinacija i u skladu sa zakonskim regulativama i smjernicama. U budućnosti, poželjan je izlazak TZ Imotske krajine u sklopu Hrvatske turističke zajednice na sajmove poput ITB Berlin radi promocije ponude. Na ovaj način se također podiže i poboljšava poduzetnička klima društva. Sljedeća osnovna mogućnost poboljšanja je uređivanje zemljišnih knjiga i sve ostale administracije, čija je sredenost nužna za povlačenje sredstava iz EU fondova i ostalih načina sufinanciranja projekata ili bespovratnih sredstava. Zbog globalnih turističkih trendova selektivni oblici turizma koji se razvijaju na području Imotske krajine se potiču na svim razinama i prije je potrebno što brojnije prijavljivanje na natječaje, bilo od strane javnih ustanova ili privatnika.

Treća mogućnost poboljšanja je educiranje lokalnih stanovnika o svim promjenama na tržištu kroz radionice od strane TZ-a u suradnji sa udrugama i sličnim subjektima. Nužno je poticanje što većeg

broja mještana na poslovno usavršavanje kroz brze tečajeve stranih jezika, informatičke pismenosti, lekcija o stranim kulturama, ophođenja prema turistima...

4.2. INFRASTRUKTURNE MOGUĆNOSTI POBOLJŠANJA ATRAKTIVNIH I KOMUNIKACIJSKIH ELEMENATA

Nastankom tunela sv. Ilija kroz planinu Biokovo, skatilo se vrijeme putovanja i poboljšala cestovna infrastruktura, a sljedeći prioritet je brza cesta Zagvozd – Imotski koja je produžnica na spomenuti tunel i s kojom bi se cestovna razvijenost podigla na svjetsku razinu. Zbog šire regionalne povezanosti i gospodarskog razvoja je ova brza cesta bitna, jer je Imotska krajina teritorijalna poveznica između susjedne BiH i primorja .

Crveno i Modro jezero, tvrđava Topana, nogometni stadion ‘Gospin dolac’ su u uskom radijusu oko 2km i već postoji infrastruktura za turističke posjete, šetnju i obilazak koja sa porastom posjetitelja postaje nedovoljna. Pojavljuje se problem naplate ulaska u spomenute spomenike prirode koje je nužno za daljnja ulaganja u uređenje i zaštitu. U prvoj fazi rješavanja ovog problema se može napraviti privremena cestovna regulacija, tj rampa na Crvenom jezeru gdje bi se naplaćivao ulazak. Za postavljanje rampe je potrebno proširenje ceste i uređenje parkirališta.

Potrebno je ponuditi dodatni turistički sadržaj na cijelom ovom području. Javna ustanova za zaštitu krajobraza SDŽ je zadužena za spomenike prirode i u suradnji sa ostalim javnim ustanovama treba dodijeliti ograničene koncesije vanjskim suradnicima. Postavljanje štandova za različite proizvode, prvenstveno iz proizvodnje lokalnih OPG-ova i obrta je najjednostavnije i najefikasnije. Još jedna mogućnost za poboljšanje ponude je vlakić koji bi nudio razgledanje jezera kroz vožnju. Do sjeverne strane Crvenog jezera postoji pješačka staza, ali je ona za većinu ljudi prevelik izazov. Na ovoj relaciji je vlakić idealna solucija, jer je nezaboravno iskustvo doživjeti pogled s te strane i vožnju kroz gustu borovu šumu. Postavljanje žičare koja bi se postavila na Crveno i Modro jezero i koja bi ih povezivala još je jedna mogućnost koja bi turistima omogućila potpuni doživljaj razgledanja prirodnih spomenika.

Dugoročno gledano, treba uz minimalnu financijsku investiciju, organizaciju i marketinški angažman, može se postići efekt ogromnih razmjera, potaknuti poduzetništvo i zapošljavanje. To i spada u prioritete jer kronično nedostaje radnih mjesta u Imotskoj krajini i trend iseljavanja je u konstantnom porastu.

Turistički bi se rijeka Vrljika najbolje mogla iskoristi kada bi se uredila šetnica cijelim njenim tokom. Time bi lokalnom stanovništvu i svim gostima koji spavaju u kućama za odmor pružili

sportsko-rekreacijsku infrastrukturu, bilo to za hodaње, trčanje, rolaње ili vožnju bicikla. Od izvorišta u Prološcu Donjemu pa sve do Runovića bi se povezali Zelena Katedrala (crkva na otvorenom prostoru), izvori Dva Oka, slapovi, mlinice na Perinuši. Minimlano se uz jednu stranu može pokositi žbunje i drača, posaditi stabla, napraviti zidići, popločati put, postaviti rasvjeta, klupice, sjenice i dvojezične informativne ploče. Posebnu pažnju treba obratiti na dio rijeke koji je ihtiološki rezervat. Na tom dijelu je potrebno uskladiti zakonsku regulativu sa Ministarstvom kulture RH i Hrvatskih voda zbog očuvanja endemske mekousne pastrve. Na uređenje ove šetnice se nadovezuje biciklistička staza koja jednim dijelom ovdje prolazi. Za razvoj cikloturizma je ključna izrada strategija razvoja cikloturizma Imotske krajine. Pri izradi ove strategije je nužno pratiti akcijski plan razvoja cikloturizma RH, Strategija Europa 2020, Pravilnik o funkcionalnim kategorijama za određivanje mreže biciklističkih ruta te Pravilnik o uvjetima za projektiranje i izgradnju biciklističke infrastrukture na cestama. Imotski kao cikloturistička destinacija ima ponudu i za bicikliste rekreativce i pasionirane bicikliste, kao i za potpune rekreativce. U skladu s tim, Imotski definitivno može ponuditi ciklo ture u svim opcijama. Jasna strategija razvoja turizma Imotske krajine, s definiranim ciljevima razvoja i cikloturizma zalog je za budućnost i opstanak aktualnog projekta Tour of Croatia koji 2017. ima start u Imotskom, a u najavi je suradnja i za 2018. samo Tour of Croatia ima vrlo jak marketinški učinak, a u budućnosti se mogu dogoditi i drugi slični projekti, naravno, preduvjet je stvaranje biciklističke infrastrukture i turističkog Brenda. Također, potrebno je osnovati i biciklistički klub, preko kojega bi se kontinuirano artikulirale nove informacije i ponude. Dio turista će koristiti svoje bikeove, a za ostale zainteresirane je potrebno osnovati rent a bike što je još jedna prilika za otvaranje novih radnih mjesta.

4.3. PODIZANJE KVALITETE PONUDE RECEPTIVNIH FAKTORA

Turisti su izrazito zadovoljni prostranim kućama za odmor sa uređnom okućnicom, bazenom i vanjskim roštiljem koje im pružaju traženi mir, a u isto vrijeme uživaju u prijateljski nastrojenom susjedstvu tipičnomu za ruralni kraj Hrvatske. Nužno je navedenu pristupačnost i toplinu zadržati, jer ljudska komponenta, pored prirodnih ljepota i znamenitosti, je ono što posjetitelje privlači i budi želju za ponovnim dolaskom. Brojni su osobni primjeri gdje su turisti pomagali samovoljno 'susjedima' u poljoprivrednim radovima. Kvaliteta smještajnih objekata ne ovisi samo o službenoj kategorizaciji već i o prihvatu gostiju od strane mještana. Običaj Imočana je srdačno dočekati i ugostiti turiste sa domaćim specijalitetima želeći tako približiti svoj način života. Zbog navedenih činjenica je potrebno udruživanje iznajmljivača, OPG-ova i vinara radi što bolje suradnje i podizanja kvalitete cjelokupne ponude onoga što Imotska krajina brižno njeguje već desetljećima. Pojedinaac samostalno teško može utjecati na trenutno stanje ponude, ali kroz udruživanja,

tj.okrupnjivanje interesnih skupina stvara se pozitivno radno okruženje, zajednički izlazak na tržište i jednostavnije brendiranje proizvoda. Ključno je stvaranje jedne zaokružene cjeline, jedne zaokružene ponude.

Popriličan broj kvalitetnih kulturnih manifestacija se održava na području Imotske krajine, ali ih većina nije prilagođena stranim posjetiteljima. Najveći problem je što se ne promoviraju u turističke svrhe i što nisu jezično prilagođene. Prije nego je potrebno minimalno dvojezično oglašavanje svih manifestacija i izrada višejezičnih panela. S obzirom na bogatu gastronomsku ponudu, nedostaje manifestacija koje bi upoznale turiste sa lokalnim jelima. Jedna takva bi se mogla pokrenuti na način da se održava jedan put tjedno u isto vrijeme i na istom mjestu. Na taj način bi se olakšalo njeno oglašavanje sa financijskog pogleda, a s obzirom na smjenu gostiju, imala bi veliku posjećenost. Po istom principu se može organizirati jedan oblik rekreativne manifestacije poput seoske olimpijade gdje bi se grupe natjecale u povlačenju konopa, bacanju kamena sa ramena, skakanju u vrećama, hvatanju pijetlova i slično. Kuće za odmor primaju pretežito višečlane grupe od 5 do 20 osoba i upravo njih bi ovo privuklo jer se mogu opustiti i rekreirati sa svojom obitelji i prijateljima. One uz mali trud lokalnih samouprava u kojima se ove manifestacije održavaju, oba problema se mogu sanirati i izvršiti prilagodba. S obzirom da su tek odnedavno počela turistička kretanja na ovom području, ova manjkavost će se vjerojatno najjednostavnije promijeniti.

Aktivno pješčenje (trekking) po Badnjavicama i rekreativni športski ribolov na Zelenom jezeru i Prološkom Blatu još su neke od aktivnosti koje se nude turistima, ali postoje i na tom području prepreke. Po pitanju aktivnog pješčenja nedostaje signalizacije, višejezičnih putokaza na samom terenu i mapa u elektronskom, modernom obliku. Kod ribolova je zakomplicirano izdavanje dozvola turistima. Taj sistem se treba pojednostavniti i omogućiti iznajmljivanje potrebne opreme.

5. ZAKLJUČAK

Imotska krajina, sa pripadajućim općinama i gradom kao središtem, ima ogromni turistički potencijal. Važna činjenica je da je sve u začecima, tj. prvoj fazi razvoja i daljnji napredak se može usmjeriti prema očuvanju okoliša, a u isto vrijeme stvoriti turističku destinaciju sa pripadajućom bogatom ponudom. Vidljiv je lokalni trend renoviranja i iznajmljivanja kuća za odmor sa uređenom okućnicom, bazenom, vanjskim kaminom i sadržajem za djecu. Takav oblik objekata za smještaj gostiju ne mijenja cjelokupnu sliku krajolika, naprotiv potiče očuvanje starih i napuštenih građevina od propadanja, uz istovremeno obogaćivanje turističke ponude. Također je jedna od bitnijih potreba uređenje pristupnica prirodnim ljepotama. Potrebno je urediti šetnice, vidikovce i staze jer na taj način omogućavamo gostima sportsko-rekreacijsku infrastrukturu, za kojom postoji velika potražnja. Pošto je cijelo područje ogromne površine poljoprivrednog karaktera, uz izostanak industrijalizacije, a bogato je prirodnim ljepotama govorimo o razvoju ruralnog turizma. Taj selektivni oblik turizma je jedan od najbrže rastućih i globalni turistički trendovi naglašavaju njegov daljnji rast. Uz ruralni turizam, u Imotskoj krajini veliki potencijal za razvoj imaju cikloturizam i pustolovni turizam. Njihov napredak zaostaje zbog administrativnih i birokratskih problema, ali s obzirom na skori prelazak TZ grada Imotskog u TZ područja Imotske krajine, pojednostaviti će se organiziranje različitih manifestacija koje su ključne za obogaćivanje turističke ponude i marketinške aktivnosti. Potrebno je postojeće manifestacije prilagoditi stranim posjetiteljima i više ih promovirati. Na ovaj način se promiče vlastita kulturna i gastronomska tradicija.

Kroz novonastala turistička kretanja, podiže se svijest lokalnog stanovništva i mijenja poduzetnička klima, što je ključno za zaustavljanje trenda iseljavanja. Na turizam se indirektno vežu i ostale gospodarske grane, kao što su poljoprivreda, stočarstvo, trgovina, graditeljstvo i ostale uslužne djelatnosti u kojima lokalno stanovništvo može ostvariti izvor prihoda za vlastitu egzistenciju.

6. LITERATURA

Knjige i publikacije :

1. **Akcijski plan razvoja cikloturizma** -Ministarstvo turizma RH, (2015)
raspoloživo na: http://www.mint.hr/UserDocsImages/151014_akcijski_cikloturizam.pdf
2. Budimir, S. i Delić Peršen, M. (2007), **Imotski u razglednici**, Školska knjiga d.d. Zagreb
3. Carić, H. i Marković, I.(2011), **Izazovi upravljanja turizmom**, Knjiga br.5.,Znanstvena edicija Instituta za turizam,Zagreb
4. Geić, S. (2011), **Menadžment selektivnih oblika turizma**,Sveučilište u Splitu
5. **Interpretacijski centar :” Jezera Imotske krajine”**, glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije, Horwath Consulting Zagreb,(2005),raspoloživo na:
<http://www.dalmacija.hr/portals/0/docs/UOturizam/GLAVNI%20PLAN%20TURIZMA.pdf>
6. Kolovrat, L. i Delić Peršen, M.(2013), **Imotske modre vode**, Sveučilišna knjižnica u Splitu, UDK 556,55, Franjo Kluz d.d. Omiš
7. **NATURA 2000 i ekoturizam u Hrvatskoj**, brošura Državnog zavoda za zaštitu prirode,raspoloživo na: <http://www.sumari.hr/biblio/pdf/14029.pdf>
8. Poljak, Ž.(2001), **Hrvatske planine**, planinarsko turistički vodič,Golden marketing,Zagreb

Internetski izvori:

1. <http://www.mint.hr/default.aspx?ID=36912>
2. <http://radioimotski.hr/naslovnica/gospin-dolac-medu-najneobicnijim-stadionima-na-svijetu/>
3. <http://www.tz-imotski.hr/index.php/96-novosti/246-inicijativa-za-tz-podrucja>
4. <http://www.tz-imotski.hr/index.php/96-novosti/244-porast-broja-nocenja-od-150-u-odnosu-na-rekordnu-2015-godinu>
5. <http://hotspots.net.hr/2014/04/ljubitelji-dobre-kapljice-posjetite-imotsku-krajinu-dalmatinska-zagora-dom-vrhunskih-vina/>
6. <http://pasko-liker.hr/>
7. <http://eko-selo.com/>
8. <http://gaz-travel.hr/kajak/?lang=hr>
9. <http://travel.zovnica-imota.hr/offer/trekking-tour-four-lakes/>
10. <http://www.dalmatian-nature.hr/hr/news-detail/radovi-na-poučnoj-stazi-imotska-jezera-gaj>

Popis slika:

Slika 1: Crveno jezero.....	str. 11
Slika 2: Modro jezero.....	str. 12
Slika 3: Biokovo.....	str. 14
Slika 4: Galipovac i Prološko blato.....	str.16
Slika 5: Kuća za odmor-Villa Mario.....	str. 19
Slika 6: Jedinice lokalne samouprave Imotske krajine.....	. str. 23

7. SAŽETAK

Osnovna svrha ovog završnog rada je prikazati stanje i mogućnosti poboljšanja turističke ponude Imotske krajine. To uključuje analizu stanja svih resursa potrebnih za daljni razvoj, utvrđivanje problema i mogućnosti poboljšanja. U radu je posebna pozornost posvećena analizi turističkih resursa na kojima se temelje daljnje ideje za razvoj. Ono što pogoduje razvoju selektivnih oblika turizma u Imotskoj krajini je očuvanost okoliša, dobra prometna povezanost, prirodne i kulturne atrakcije, bogatstvo smještajnih kapaciteta i gastronomije. Ograničavajući čimbenici su poprilično administrativnog karaktera, neusklađenost zakonskih regulative, nedostatak educiranosti lokalnog stanovništva, slaba promocija, nedostatak financijskih sredstava. Cijela krajina ima velike mogućnosti razvoja brojnih selektivnih oblika turizma, a prije svega ruralnog turizma, cikloturizma i pustolovnog turizma. Pozitivni učinci razvoja ruralnog turizma Imotske krajine očituju se ekonomskim razvojem područja, podizanjem životnog standarda, smanjivanjem nezaposlenosti, smanjenjem odljeva lokalnog stanovništva i očuvanjem prirodnih resursa.

Ključne riječi: ruralni turizam, cikloturizam, Imotska krajina, turistički resurs, mogućnosti poboljšanja ponude

SUMMARY

The main purpose of this thesis is to present the possibilities of improvment for tourism supply in the Imotski region of Croatia. This includes the analysis of the condition of all resources necessary for further development, problems identification and formulation of suggestions for improvement. In this paper special attention is devoted to the analysis of tourist resources on which further ideas for development are based. What contributes to the development of selective forms of tourism in the Imotski region is the preserved environment, good traffic connections, natural and cultural attractions, a wealth of accommodation capacities and gastronomy. Limiting factors are of administrative nature, mismatch of legal regulations, lack of educated local population, poor promotion and lack of financial resources. The entire region has a great potential for the development of numerous selective forms of tourism, and above all, rural tourism, cycling and adventure tourism. Positive effects of rural tourism development in the Imotski region are reflected in the economic development of the area, in the elevated standard of living, reduction of nemployment and the outflow of local population and in the preservation of natural resources.

Keywords: rural tourism, cycling tourism, region of Imotski, tourism resources, the possibilities of improvment for supply

PRILOG 1.-PROJEKTNI OBRAZAC

Naziv projekta/Project Title	<i>„Biciklom do zdravlja i ljepota Imotskog kraja“</i>
Lokacija projekta/Project Location	Grad Imotski s okolnim jezerima (Modro i Crveno jezero) s njihovom pripadajućom infrastrukturom. Postojeća magistrala prometnica koja spaja jezera te makadmski protupožarni put koji ih spaja sa sjeverne strane. Sjeverni rubovi Imotskog s produžetkom na sjeverni dio Prološca gornjeg prema OPG Grabovac - Eko selo Grabovci . Nastavak staze prema Ričicama do Zelenog jezera te dalje prema Lokvičkim jezerima. Općina Lokvičići sa svojom infrastrukturom (magistralna prometnica sa vidikovcima sa istočne strane – pogled na Galipovac i Prološako Blato. Općina Lovreć i Općina Cista Provo , cesta pored starohrvatskih stećaka, i monolitnih građevina i bunara. Polje u području oko rijeke Vrljike , makadamski put s početkom od izvora Vrljike UO Fabo, pa sve do Zmijavaca i Runovića . Povratno preko polja u Vinjane Donje , pa ponovno magistralnom cestom do centra Imotskoga.
Prijavitelj projekta/Project Applicant	TZ Grada Imotskog
Pravni oblik/Legal Form	TZ Grada Imotskog
Projektni partneri/Project Partners	TZ Grada Imotskog, Općina Proložac, Općina Lokvičići, Općina Podbablje, Općina Runović, Općina Zmijavci, Općina Zagvozd, Općina Lovreć, Općina Cista Provo, OPG Grabovac, Vinarija Grabovac,
Pravni oblik/Legal Form	JLS Grad Imotski, JLS Općina Proložac, JLS Općina Lokvičići, JLS Općina Podbablje, JLS Općina Runović, JLS Općina Zmijavci, JLS Općina Zagvozd, JLS Općina Lovreć, JLS Općina Cista Provo,

	OPG Grabovac, OPG Vinarija Grabovac,
Kapaciteti projektnog tima/ Capacities of the project team	Nositelj projekta je TZ grada Imotskog na čelu s Lukom Kolovratom . Do sada su sudjelovali u nizu projekata za Imotsku Krajinu i okolicu tako da su oni nositelji projekta. Osim Luke u timu će biti dvoje djelatnika TZ-a Imotski te po jedan predstavnik Općina Proložac, Lokvičići, Podbablje, Runović, Zmijavci, OPG Grabovac i OPG Vinarija Grabovac . Svi oni sa dosadašnjim iskustvu vođenju i upravljanju JLS ili sa vlastitim poslovima imaju i iskustva na definiranju i implemetaciji ovakvih i sličnih projekata, tako da će svojim kompetencijama pomoći pri realizaciji ovog projekta.
Analiza problem/potreba Problem/need analysis	Grad Imotski, a niti TZ grada Imotskog nemaju dokumentiranu strategiju razvoja cikloturizma Grada Imotskog, a niti okolnih mjesta koja gravitiraju gradu. To u svakom slučaju otežava trenutnu situaciju, ali Akcijski plan razvoja cikloturizma RH, kojega je izradilo Ministarstvo turizma RH, se može u nekoliko svojih djelova iskoristiti za ovaj projekat. U svakom slučaju, jedna od bitnih preporuka je izrada Stateškog plana razvoja turizma za područje bivše općine Imotske Krajine, a koja bi u svojem sastavu trebala u velikoj mjeri obuhvaćati razvoj cikloturizma za područje Imotske krajine. Polazne osnove Akcijskog plana čine najvažniji dokumenti vezani uz cikloturizam na europskoj i domaćoj razini, što se u prvom redu odnosi na glavne strateške dokumente i pravno-regulatorni okvir. Pri tom su dokumenti na europskoj razini primarno važni zbog potrebe usklađivanja s europskom praksom i s time povezanom mogućnosti kandidiranja cikloturističkih projekata za fondove Europske unije, a dokumenti na domaćoj razini radi uklapanja u strateški i regulatorni okvir djelovanja. Od dokumenata na Europskoj razini posebnu važnost imaju Strategija Europa 2020 i dokumentacija projekta EuroVelo, a na domaćoj razini Strategija razvoja turizma RH do 2020. godine (NN 55/13), Strategija prometnog razvoja RH za razdoblje od 2014. do 2030. godine (NN 131/14), Pravilnik o funkcionalnim kategorijama za određivanje mreže biciklističkih ruta (NN 2057/2013.) te Prijedlog Pravilnika o uvjetima za projektiranje i izgradnju biciklističke infrastrukture na cestama. Svi gore navedeni dokumenti i smjernice dovoljan su podloga za izradu <u>Strategije razvoja Cikloturizma za Imotsku Krajinu</u>. Jedan od ciljeva razvoja cikloturizma je podizanje konkurentnosti Imotskog, zapošljavanja i otvaranje novih radnih mjesta, dodatno obrazovanje i edukacija lokalnog stanovništva. Turistička ponuda u Imotskom koji je u svojoj prirodi poljoprivredni kraj se dogodila i nije ciljano usmjerana i vođena, ali <u>Imotski je turistički biser</u> koji je još uvijek neotkriven. Mjera 18 Strategije RH predviđa izradu „Programa razvoja cikloturizma“ sa ciljem „poticanja bržeg razvoja glavnih i ‘kapilarnih’ mreža biciklističkih ruta u svim dijelovima Hrvatske, posebice kroz osposobljavanje manje prometnih lokalnih cesta i putova, riječnih nasipa i napuštenih pruga te njihovo tematiziranje i označavanje“. Navode se i pojedini konkretni prioriteti po pitanju uređenja biciklističkih ruta, i to: Dalmatinsko zaleđe (Ravni kotari - Vransko jezero, područje NP Krka -

Drniš - Knin, područje Vrljika - Sinj – Imotski);

U prvoj fazi TZ Imotski mora putem anketnih listića utvrditi stvarne razmjere korištenja bicikla, jer da bi definirali ponudu potrebno je utvrditi kolika je uistinu potražnja. Dio turista će koristiti svoje bikeove, a za ostale zainteresirane je potrebno osnovati **renta bike**. Također, potrebno je osnovati i biciklistički klub, preko kojeg bi se kontinuirano artikulirale nove informacije i ponude, kao i uključivanje djece i lokalne zajednice u cijelogodišnje aktivnosti. Jako je bitno uključiti sve dionike u razvoj cijeloga procesa, a tu mislim na : JLS, Ministarstvo unutarnjih poslova, Hrvatske ceste, Hrvatske šume, Lovačke udruge na području Imotskog, Hrvatske vode, HGSS, Planinarsko društvo, Razvojne agencije, Turističke agencije koje djeluju na području Imotskog, ali i u okruženju, tu prvenstveno mislim na Makarsko primorje, iznajmljivače turističkih smještaja.

Imotski kao cikloturistička destinacija ima ponudu i za bicikliste rekreativce i pasionirane bicikliste, kao i za potpune rekreativce. U skladu s tim, Imotski definitivno može ponuditi ciklo ture u svim opcijama:

- **Povremeni cikloturisti**, u koje spadaju i dnevni izletnici i lokalni rekreativci, preferiraju razmjerno kraće biciklističke rute u blizini svog ishodišta - smještajnog objekta za turiste, a mjesta stanovanja za domaću populaciju. Pri tom im je važno da su rute atraktivne i s malo automobilskeg prometa, a ponuda dodatnih usluga ima manju ulogu,
- **Cikloturisti na kraće udaljenosti** uključuju osobe koje za ishodišta cikloturističkih putovanja ne uzimaju uvijek mjesto boravka, nego neku drugu lokaciju do koje prevoze bicikle vlastitim automobilom (cikloturisti koji borave na obližnjim ljetovalištima, odaljenim najdalje 50 kilometara), ili ih iznajmljuju na licu mjesta izravno ili korištenjem bike sharing sustava. Ovoj skupini atraktivnost ruta je još važnija nego prethodnoj skupini, a bitno im je i postojanje kvalitetnih ugostiteljskih i servisnih sadržaja u prostoru,
- Za **cikloturiste na duge staze** ključno je postojanje dugih (najmanje 100 kilometara) dobro uređenih i atraktivnih ruta, a bitna im je i ponuda smještaja prilagođenom cikloturistima, kao i ponuda kvalitetnih ugostiteljskih i servisnih sadržaja na ruti.
- Za **sportske bicikliste** bitni su slični elementi kao i za cikloturiste na duge staze, ali za njih dodatnu važnost imaju i intenzitet automobilskeg prometa te povoljni klimatski uvjeti, osobito izvan ljetne sezone. Još veću važnost za ovu skupinu ima kvaliteta smještajne ponude i njena prilagođenost cikloturistima, s time da je s obzirom na činjenicu da se radi o grupama nužno postojanje većih hotela.

Imotski trenutno ima dva veća hotela i prema podacima TZ Imotski u 2016. Godini imamo **112 smještajnih objekata**, a do kraja 2017 bi ih trebalo biti još 30. Zanimljivo je da broj noćenja raste iz godine u godinu, a podaci za 2016. su slijedeći: Prema podacima TZG Imotski i

sustava e-visitor, tijekom 2016. godine u 112 smještajnih objekata u Imotskoj krajini boravio je **5621** gost, a ostvareno je **47036 noćenja**. To je **porast od 150%** u odnosu na rekordnu 2015. godinu u kojoj su ostvarena 18838 noćenja.

Najveći broj dolazaka i noćenja ostvaren je u gradu Imotskom i to 3154 dolaska s 22797 noćenja. Najveći broj noćenja ostvarili su gosti iz Njemačke (8373), Hrvatske (4264), Poljske (4077), Austrije (2140) itd. Što se tiče naših općina, najveći broj dolazaka i noćenja imala je općina Podbablje (780 dolazaka i 8032 noćenja), zatim slijede Zmijavci (538 dolazaka i 5024 noćenja), Proložac (379-4052), Zagvozd (373-3245), Cista Provo (311-2966), Lovreć (61-769) te Runovići (25-151).

Što se tiče ove, **2017.** godine, očekujemo novih **tridesetak smještajnih objekata**, a sudeći prema dosadašnjim rezervacijama koje su jako dobre, čeka nas još jedna rekordna turistička godina.

Za usporedbu, u susjednoj **Makarskoj u 2016. je noćilo 1,3 mil gostiju**, a to je povećanje od 12% u odnosu na 2015. Zanimljiv podatak je da je gost u Makarskoj prosječno boravio **6,3 dana**.

Ovo svakako treba biti jedan od izazova za TZ Imotski, a to je kako dovesti gosta, te kako ga zadržati. **Odgovor je u cikloturizmu, s jasnom strategijom razvoja i održivosti, s uključivanjem svih dionika, bicikl kao prijevozno sredstvo staviti u središte rješenja problema, a cikloturiste dovesti do svih znamenitosti Grada i okolice, do svih restorana, najatraktivnijih vinskih podruma, izvora pitke vode.**

Ovaj projekta bi potpomogao i aktualnoj inicijativi koja se uklapa u ideju oko razvoja cikloturizma , a to je:

Inicijativom o utemeljenju **zajedničke TZ područja Imotske Krajine** trebalo bi se dogoditi slijedeće:

- TZ bi imala bi veće izvorne prihode,
- Dio prihoda imale bi i jedinice lokalne samouprave
- Dogovorno bi sredstva koja su nastala na području jedne JLS upotrijebili u razvoj turizma turističke upravo te JLS .
- Mogli bi lakše raditi zajedničke projekte kao što su treking, pješačke i biciklističke staze, zajedničke manifestacije, kalendar svih događanja, bolje povezivanje vinara, OPG-a s iznajmljivačima itd.
- Sukladno Zakonu, „nova“ TZ bila bi pravni slijednik TZG Imotski sa svim ugovorima, djelatnicima, OIB-om, računima, ugovorima, opremom i sl.
- TZ područja ne bi iziskivala nikakav dodatni trošak za Općine, dapače, generirala bi im i prihod. Naravno, po Zakonu je moguće utemeljiti i neke dislocirane podružnice (turistička društva) koje bi bile financirane od strane JLS-a i/ili Županije, no to je samo opcija koja se može uvijek dogovoriti i realizirati.

Jasna strategija razvoja turizma Imotske krajine, s definiranim ciljevima razvoja i cikloturizma zalog je za budućnost i opstanak aktualnog projekta Tour of Croatia koji 2017. ima start u Imotskom, a u najavi je suradnja i za 2018. Samo Tour of Croatia ima vrlo jak marketinški učinak, a u budućnosti se mogu dogoditi i drugi slični projekti, naravno, preduvjet je stvaranje biciklističke infrastrukture i turističkog brenda.

	Dodatni izvori financiranja su Županija, tj. odjel za turizam i HTZ.
Ciljevi i pokazatelji/Goals and indicators	-Razvoj cikloturističke ponude, promocija vožnje bicikla, trčanja i šetnje kroz turističku ponudu, ali u prvom redu članovima lokalne zajednice, s ciljem povećanja kvalitete življenja, a u cilju očuvanja zdravlja. Cilj je tijekom prve godine povećati broj korisnika biciklističkih staza, treking staza i šetnica za 20 %, a svaku narednu do 10% (promatrani rok je tri godine). -Promocija prirodnih i kulturnih vrijednosti Imotskog kraja posebice kroz turističku ponudu, a posebno putem cikloturizma i druge oblike aktivnog turizma. Cilj je povećanje turističkih posjeta u Imotski i okolicu za cca 20% u slijedeće tri godine, -„Biciklom do ljepota Imotskog kraja“ Osnivanje zajedničke turističke zajednice, u prvoj godini projekta. Zajednička turistička zajednica bi svim dionicima osigurala lakši rad na zajedničkim projektima kao što su treking, pješačke i biciklističke staze, zajedničke manifestacije, kalendar svih događanja, bolje povezivanje vinara, OPG-a s iznajmljivačima itd.
Radni paketi i aktivnosti/Working Packages and Activities	1.Upravljanje projektom i administracija samog projekta, (Nositelj projekta i administratori projekta su odgovorni za pravovremenu provedbu svih faza projekta i za pravovremeno izvještavanje ostalih sudionika) 2. Uređenje i adaptacija biciklističkih staza, (Od ukupno 100 kilometara biciklističkih staza potrebne adaptacije na 30 kilometara staza) 3. Označavanje i mapiranje staza i vidikovaca kojima staze prolaze, (Već sada postoje uređeni vidikovci, potrebno je nadopuniti oglasne pooče dodatnim informacijama o biciklističkim stazama) 4. Izrada Web aplikacija s rutama i informacijama o svakoj stazi s naglaskom na njene specifičnosti, (Potrebno je mapirati svaku stazu sa njenim trackom i svim ključnim informacijam o svim stazama, a poseban naglasak staviti na težine i zahtijevnost staza) 5. Promocija projekta na sajmovima i događanjima,

	(Uključiti informacije o cikloturizmu u imotskom u sve kataloge i definirati osobe koje će prezentirati ponudu na Sajmovima) 6. Osmišljavanje paketa novih proizvoda koji će se nuditi posjetiteljima u OPG-ovima i suvernirnicama, (Svaka staza treba imati naziv i svoju priču, <u>svaka staza u budućnosti treba postati proizvod za sebe</u>, i razlikuje se ponudom koju će imati, od restorana, vidikovca, izvora pitke vode.) 7. Izrada strategije ravoja turizma Imotske krajine (Odabir tima koji će raditi na startegiji razvoja turizma Imotske krajine, s jasnim dogoročnim cijeljevima razvoja, a koja će uključivati razvoj ciklotirizma)
--	--

Rezultati projekta i njihovi rezultati/ Project Results and their indicators	1.Tiskanja letaka o projektu i promotivnih materijala te distribucija istih na lokalnu zajednicu (po školama, vrtićima, svim zainteresiranim sudionicima), (Tisak 1000 kom. Promotivnih postera, 1000 deplijana, edukacija osoblja koje će iste distribuirati) 2. Edukacija osoblja po OPG-ovima, (Cilj edukacije je širenje njihove ponude te kvalitetnijeg plasmana svojih proizvoda i usluga, s tim da je potrebn da minimalno po jedna soba iz svakog OPG završi edukaciju o mogućnostima razvoja autohtone turističke ponude u okviru OPG-ova za cikloturizam i druge dionike aktivnog turizma.) 3. Izrada promocijskog videa, (Odabrati tim za izradi promotivnog videa koji će biti gotov najkasnije 60 mjeseci nakon što se definira tom. Promotivni video treba sadržavati sve najbitnije prirodne ljepote i elemente koji utječu na odluku da posjetitelj odabere baš Imotski za cikloturističku destinaciju) 4.Izrada akcijskog plana te aktivnosti za narednih 5 godina, (Od početne točke kada bi okvirno trebao startati projekt, potrebno je odrediti jasne rokove ra provedbi svih aktivnosti s jasnim zaduženjima. Svaka od faza provedbe treba imati monitoring i povratne informacije. Potrebno je predvodjeti efekte projekta koji će utjecati na širenje kapaciteta i kvalitete ponude. Iz svega proizlazi da treba odefinirati petogodišnje ciljeve za razvoj i nadogradnju.
Proračun/Budget <i>Popišite troškove projekta po radnim paketima i aktivnostima/</i>	1.Upravljanje projektom i administracija samog projekta <u>20.000,00 kn</u> 2. Uređenje i adaptacija biciklističkih staza <u>30.000,00 kn</u> 3. Označavanje i mapiranje staza i vidikovaca kojima staze prolaze <u>50.000,00 kn,</u> 4. Izrada i održavanje Web aplikacija s rutama i informacijama o svakoj stazi s naglaskom na njene specifičnosti <u>20.000,00 kuna</u> 5. Promocija projekta na sajmovima i događanjima <u>100.000,00 kn</u> 6. Osmišljavanje paketa novih proizvoda koji će se nuditi posjetiteljima u OPG-ovima i suvernirnicama <u>10.000,00 kn</u> 1.Tiskanja letaka o projektu i promotivnih materijala te distribucija istih na lokalnu zajednicu (po školama, vrtićima, svim zainteresiranim sudionicima) <u>20.000,00 kn,</u> 2. Edukacija osoblja po OPG-ovima <u>15.000,00 kn</u>

	3. Izrada promocijskog videa <u>30.000,00 kn</u> 4. Izrada akcijskog plana te aktivnosti za narednih 5 godina <u>50.000,00 kn</u> Ukupno: 335.000,00 kuna
Izvori financiranja/Sources of Funding	20% lokalna zajednica, 80% EU Fondovi
Trajanje projekta/Project Duration	24 mjeseca od početka starta do realizacije cijelog projekta,
Analiza rizika/Risk analysis	Najveći rizik je previše jedinica lokalne samouprave i potencijalno nerazumjevanje benefita koji im ovaj prijekt donosi, Jedna od opcija je dobivanje podrške projekta od svih političkih opcija, odnosno njihovo senzibiliziranje za dobrobiti projekta. Izrada strategije razvoja turizma Imotske krajine, kao i osnivanje zajedničke TZ bi bio preduvjet za otvorenu komunikaciju te stvaranje klime povjerenja. U tom slučaju bi se rizik za neuspjeh sveo na minimum ili ga gotovo i nebi bilo.
Održivost/Sustainability	Cilj projekta je promocija biciklizma i benefita koje biciklizam ima za zdravlje ljudi. Tu se prvenstveno cilja na lokalnu zajednicu, s naglaskom na orijentaciju Imotskog prema razvoju turizma. Sami projekt će biti prvenstveno naslonjen na postojeću infrastrukturu, tako da niti neće biti značajnijih investicija u nove staze, a time se smanjuje i utjecaj održavanja i troškova koje to nosi. Troškovi održavanja bi bili na JLS, a financirali bi se iz zajedničke Turističke zajednice. Cilj projekta je označiti staze koje uključuju OPG-ove koji će imati direktne koristi kroz svoju usluge, s ovim će projektom dodatno dobiti na promociji. Sam Grad Imotski sa svojom okolicom bi kroz promociju prirodnih ljepoda dodatno profitirao. Razvojem sadržaja, povećanjem konkurentnosti, razvojem jedinstvenog proizvoda koji uključuje bike kako sredstvo za kretanjem, proizvod koji bi uključivao posjetu imotskim prirodnim ljepotama i kulturnima raznolikostima, bogatu gastro ponudu s domaćim proizvodima, Imotski bi postao brend Dalmatinske Zagore. TZ Imotskog bi dalje bila nositelj razvoja i održivosti projekta, a svi dionici u projektu imaju direktne koristi od povećanja posjeta.